

JAK HODNOTÍ PODPORU NADÁNÍ V PLZEŇSKÉM KRAJI NADANÍ ŽÁCI HOW THE VALUE OF TALENTED SUPPORT IN THE PLIZEN REGION TALENTED STUDENTS

Zdeňka Chocholoušková¹, Eva Rojíková², Ladislava Šlajchová³ a Miroslava Bílá⁴

¹Národní pedagogický institut České republiky, Senovážné náměstí 25, 110 00, Praha 1
zdenka.chocholouskova@npi.cz

²Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s., Riegrova 1, 301 00, Plzeň

³Katedra pedagogiky, Fakulta pedagogická Západočeské univerzity v Plzni, Univerzitní 8, 301 00, Plzeň, slajchov@kpg.zcu.cz

⁴Středisko výchovné péče Dobřichovice, 252 29, Pražská 151

Abstrakt

Příspěvek komentuje sebepojetí a potřeby nadaných žáků gymnázií (včetně nižších stupňů gymnázií) a středních škol Plzeňského kraje orientovaných na technické a přírodovědné oblasti. Názory žáků byly získávány metodou focus groups (ohnisková skupina) v bezpečném prostředí, za přítomnosti odborníků, ke kterým měli důvěru, bez přítomnosti rodičů či pedagogů, v kombinaci s hloubkovými rozhovory a přímým pozorováním. Toto kvalitativní šetření s nadanými žáky bylo součástí komplexního výzkumu, který probíhal v Plzeňském kraji s cílem zjistit stav podpory nadání jak ve školách, tak v oblasti neformálního a zájmového vzdělávání, protože se zde tématem podpory nadání dosud nikdo podrobně nezabýval.

Klíčová slova: Nadaný žák; talent; hloubkový rozhovor, pozorování, focus groups

Abstract

The paper comments on the self-concept and needs of gifted pupils of grammar schools (including lower levels of grammar schools) and secondary schools of the Pilsen region oriented towards technical and natural sciences. Pupils' opinions were obtained by the method of focus groups in a safe environment, in the presence of experts whom they trusted, without the presence of parents or teachers, combined with deep interviews and direct observation. This qualitative survey with gifted pupils was part of a comprehensive research that took place in the Pilsen region with the aim of finding out the state of giftedness support both in schools and in the field of informal and interest-based education, because no one has yet dealt with the topic of giftedness support in detail.

Keywords: Gifted pupils; talent; deep interview, observation, focus groups

Úvod

V Plzeňském kraji dlouhodobě chyběl ucelený soubor dat o práci pedagogických a nepedagogických pracovníků v podpoře nadání/talentu na základní a středních školách a v neformálním vzdělávání, popis podmínek (situace) škol, jejich potřeb pro nastavení efektivního a udržitelného systému, možné vnější podpory, spolupracujících subjektů, specifík škol, monitoringu a hodnocení. Součástí tohoto šetření bylo získání informací o postojích, charakteristikách a sebepojetí nadaných žáků, jejich odlišnostech a potřebách (Bílá et al., 2021).

Práce s nadaným žákem v České republice je legislativně řešena v rámci Školského zákona (zákon č. 561/2004 Vyhlášky č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními potřebami a žáků nadaných Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

Sociální faktory ohrožující úspěšný rozvoj nadání, vliv rodiny, výchovy a školního prostředí řeší např. Mudrák (2015, s. 62–71). Znevýhodnění s nadáním a chování nadaných dětí rozebírá podrobně Landau (2007, s. 82–94). Sociální a emoční přizpůsobivost nadaných a jejich sebehodnocení popisuje Škrabánková (2012, s. 66–67). Zda je nadání opravdu darem a jak ocenit nadané žáky rozebírá stejná autorka v publikaci „Talent. Is It Realy a Gift? (Škrabánková, 2014, s. 64–65).

Metodika výzkumu

Pro získání relevantních dat byla využita metoda focus groups. Respondenti se scházeli ve známém prostředí, kam obvykle chodili na kroužky nebo letní školy. Předem byly definovány otázky a jeden ze členů výzkumného týmu se ujal role moderátora diskuze. Diskuze byla zaznamenávána písemně, a ještě byl pořizován zvukový záznam. Rozhovorům byla přítomna speciální pedagožka a při designování otázek a postupů bylo pracováno s řadou doporučení, např. publikace Hříbkové (2009), Miovskeho (2006) a Morgana (1996, 2001).

Tato metoda byla kombinována s hloubkovými rozhovory a přímým pozorováním. V rámci hloubkových rozhovorů, které probíhaly v období září až listopad 2021, byly osloveni vybraní nadaní/talentovaní žáci 2. stupně ZŠ a SŠ Plzeňského kraje.

Rozhovorů se účastnilo 27 žáků (6 žáků nižšího stupně gymnázií, 19 žáků vyššího stupně gymnázia a 2 absolventi střední školy odborného zaměření). Žáci se zájmem o přírodní a technické vědy byli nominováni k účasti ve výzkumu svými učiteli či vedoucími kroužků v neformálním a zájmovém vzdělávání (např. nviias, Techmania s.c.).

Výsledky šetření

Oslovení žáci v rámci hloubkových rozhovorů odpovídali na níže uvedené otázky. Dále je vždy uvedena otázka a následuje shrnutí odpovědí, i závěrů z přímého pozorování. Kde je to relevantní, jsou uvedeny přímé citace výroků respondentů.

Otázka 1: Vnímáte sám sebe jako nadaného žáka?

- **Všichni skrývali nadání**, jako něco, k čemu se nemohou ani přihlásit.
- **Nějaké věci jim jdou lépe než ostatním žákům**, je potřeba to rozvíjet.
- **O tom, jestli je dítě nadané nesvědčí známky ve škole**, ale touha po vědění a vlastní sebeuvědomění.

Nižší gymnázium

- Nevidí se jako nadaný, něco mu ve škole jde lépe, to ho baví a jde mu to tím pádem snáze, je aktivnější.
- Je součástí kolektivu.
- Škola mu vyhovuje.

Vyšší gymnázium

- V něčem vyniká, schopnost být lepší než druzí, rychlejší
- Vnímají se jako divní, podivní, divňouši, na okraji třídy, šprti
- Nadání brali jako stigma, byli často vylučováni z kolektivu

Absolventi SŠ

- Spolupráce s praxí (Google,...)
- Uvědomovali si svoje nadání a hodnotu na trhu práce
- Obvykle přiznávali traumata ze základní i střední školy

Citace nadaných žáků:

„Nepřipadám si chytřejší, ale mám zápal pro nějakou věc“

„Jsem divná“

„Mě to baví, a proto se tomu věnuji.“

„Je těžké říci, že jsem nadaný. Sám o sobě vím, že můžu být daleko lepší“

„Nezáleží na známkách, ale na tom, jak přemýšlím“

„Nadání je nějaká podivnost, spolužáci na mě koukali divně.“

Otázka 2: Kdo u Vás nadání identifikoval?

- V rodinách respondentů byla nastavena obvykle „vysoká laťka“, vzdělání má vysokou hodnotu, jsou zde starší vzdělání sourozenci, nadání se automaticky předpokládá; v jiných rodinách rodiče alespoň nepřekáželi
- Nadání identifikoval učitel předmětu, v němž dítě vynikalo

- Respondenti často nebyli vyšetřováni v pedagogicko-psychologické poradně kvůli nadání, ale kvůli **poruchám školních dovedností**

Nebyly rozdíly mezi jednotlivými věkovými kategoriemi (nižší gymnázium, vyšší gymnázium, bakaláři).

Otázka 3: Jakou podporu rozvoje nadání jste měli v rodině?

- **Aktivní podpora rodičů**, děti zdělily vlohy po rodičích a rodiče naplňovali svoje ambice a bavilo je to
- **Rodiče děti materiálně podporují, ale nepřekázejí** a umožňují dětem realizovat své zájmy, ale není tam aktivní účast rodičů

Vybrané odpovědi žáků:

„Neberou to úplně vážně, nepovídají si se mnou.“

„Nešikanují mě, ale jsem pro ně podivnost, ale ne že by se mě štítily.“

Otázka 4: Zaznamenali jste podporu rozvoje nadání ve škole?

- **Hodně dětí zmiňuje, že se ve škole nudí.**
- **Podpora byla vždy jen v předmětu, ve kterém byli dobří**, ostatní učitelé je nechávali, házeli jim klacky pod nohy, neradi je uvolňovali ze svých hodin.
- **Ředitelé se vždy rádi chlubili úspěchy z olympiád na webu školy**, ale nic už pro ně nedělají.
- **Žáci zaznamenali podporu pouze z osobní iniciativy učitele** (nadstandardní věci – osobní konzultace, i doma, úkoly navíc, pořádali kroužky...), ale **chybí systémová podpora.**

Nižší gymnázium

- Žáci vyjadřovali spokojenost, neměli představu o tom, co by mohli více chtít. Dostačovala jim úroveň, která tam byla.

Vyšší gymnázium

- V odborných hodinách hrají piškvorky, nudí se, čtou si. Hovoří o tom, že na gymnáziu jsou jiné přístupy, ale nadané ani ty neuspokojily. Musí zároveň splnit odborné kurikulum na SŠ.

Absolventi SŠ

- Chtěli se rozvíjet svým směrem, hlavně se oprostít od svazování povinnostmi, které jim brání rozvíjet jejich nadání.

Vybrané odpovědi žáků:

„Mizivé pochopení pro to, co dělám“

„Berou mě jako normálního člověka, na gymplu je hodně nadaných dětí“

Otázka 5: Jaké konkrétní věci škola nabízí pro nadané žáky? Vybavení, kurzy, vlastní čas, pozornost.

- **Účast v soutěžích, kroužky, někteří učitelé se individuálně věnují nadaným studentům, výměnné pobyty (Německo). Učitelé zadávají dětem práci navíc. Exkurze.**
- V jednom případě se ředitel osobně zajímal, oceňoval žáky i např. pochvalou ředitele. Jinde NŽ dostávali poukázky na nákup knih, které často nemohli využít na odbornou literaturu, kterou by uvítali.

Vybrané odpovědi žáků:

„Učitelé to neřeší, jsou rádi, že jsou žáci vidět na olympiádách.“

Otázka 6: Schází Vám ve škole něco k podpoře nadání?

- **Čas**, sami sebe uvádějí jako překážku (prokrastinace), uvolňování na soutěže – problém, závist, zášť, nepochopení učitelů jiných předmětů. Neochota vyučujících věnovat se nadaným mimo školu a probrat s nimi učivo hned. Nedostatek odborných informačních zdrojů. 10 z 12 nadaných žáků uvádí, že nemají informace o pořádaných akcích pro nadané.
- Chybí propojování, sdílení s ostatními se stejným zájmem. Prostor, prezentace na konferencích, poskytnutí informací, setkávání s odborníky, kde by mohli rozvíjet svůj zájem, kontakty. Setkávání se s dalšími zapálenými lidmi. Mít možnost vytvářet vztahy.

Otázka 7: Rozvíjíte své nadání v rámci zájmové činnosti?

- **Mimo školu nerozvíjí mnoho žáků svoje nadání v rámci neformálního vzdělávání, jsou samouci, kteří vyhledávají společnost starších dospělých, vysokoškoláků nebo podobně zanícených spolužáků.** Propojují se online a vyhledávají informace na internetu.
- **V místě bydliště často nic není, tak je nutné dojíždět.**
- **Kroužky byly často pomalé, nudné. Obvykle rozvíjeli svoje nadání sami.**

V rámci volného času se někteří věnovali sportu, hře na hudební nástroje apod. a vnímali to jako součást relaxace. A to obvykle žáci na nižších gymnáziích, na vyšších se už více specifikují a věnují se svému zaměření.

Diskuze

Žáci nižších gymnázií vyjadřují více méně spokojenost s tím, kde studují. Mnohem méně byli schopni identifikovat svoje nadání a neměli žádné vyšší požadavky pro rozvoj svého nadání.

Žáci vyšších gymnázií vykazují propastný rozdíl, většina z nich uvádí, že nedostávají prakticky žádnou podporu. Byli schopni identifikovat svoje nadání, svoje potřeby. **Vnímají, že je podporuje nadšený učitel. Často si už cestu uměli najít sami a vyžadovali pouze, aby jim v tom škola nekladla překážky. Od školy očekávali, aby jim poskytla dostatek času pro rozvoj svého nadání.**

Mudrák (2015, s. 67–71) upozorňuje na velkou orientaci na výkon, jak ze strany rodiny (ale i rivalitu mezi sourozenci), tlak ze strany školy, což může rozvoj potenciálu ve vazbě na častý perfekcionalismus nadaných, výrazně brzdit. Nadání často nedostávají adekvátní nebo žádnou zpětnou vazbu.

Při rozhovorech v rámci výzkumu jsme se setkávali s velkou motivací, rozvinutou slovní zásobou, ale i velmi jasným a koncepčním pohledem na běžné životní otázky, ale i velkou pokorou u našich respondentů. Také hovořili o nepochopení u svých spolužáků, často i o agresi či zavržení z jejich strany. Tyto reakce mohou u nadaných vést k uzavřenosti, obavě sdílet své názory, přes jejich vysokou citlivost a často zjitřené emoce. Landau (2007, s. 86) hovoří ve své knize i o agresivitě jako kreativní energii.

Stejné téma se objevuje i v publikacích Škrabánkové (2012, 2014), kdy druhou ze svých knih provokativně pojmenovala: „Talent. Je to opravdu dar?“. Odpověď na tuto otázku jistě není snadná a ani jednoznačná. Snahou této studie je nahlédnout do sebepojetí nadaných, a pomoci jim porozumět sami sobě.

Závěr

Nadaným/talentovaným v Plzeňském kraji chybí neformální prostor pro setkávání online ale hlavně „naživo“ a respekt a podpora učitelských sborů. Plzeňský kraj disponuje řadou subjektů zabývajících se přímo nebo nepřímo podporou nadání/talentu. Spolupráce těchto subjektů se soustředí zejména na jednorázové aktivity, chybí soustavné dlouhodobé aktivity podporující nadané/talentované žáky. Chybí dostatek odborníků – mentorů, expertů pro neformální i formální vzdělávání nadaných/talentovaných. Nadaným chybí databáze mentorů z řad odborníků a vědeckých pracovníků ochotných spolupracovat s nadanými/talentovanými žáky.

Nadaní s mimořádným zájmem o výzkumnou a vývojovou činnost mají jen velmi omezenou možnost získat na své projektové záměry stipendia.

Doporučení:

Doporučení vyplývá jak z výsledků celého šetření (https://www.inovujtevpk.cz/sites/default/files/20222/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1%20zpr%C3%A1va_ExpertizaN%C5%BD%202021.pdf), tak z realizovaných rozhovorů a focus groups.

Z průzkumu vyplývá, že by bylo vhodné vytvářet prostor pro setkávání nadaných/talentovaných žáků v daném oboru i mezioborově i prostor pro setkávání nadaných žáků a jejich rodičů. Vytvořit zastřešující platformu podpory nadání/talentu pro vědu, výzkum a inovace v regionu. Nastavit úzkou a soustavnou spolupráci formálního a neformálního vzdělávání (podpořit např. portfolii žáků, stážemi, praxemi, sdílením odborně vybavených prostor, poskytováním stipendii pro nadané s mimořádným zájmem o vědu, výzkum a inovace. Dále nabízet např. rozšiřující programy včetně oblasti ekonomických podnikatelských pravidel, marketingových dovedností a podpory zaměřené na témata spojená s vědou, výzkumem a inovacemi.

Dále zajistit dostatek prostředků pro trvalé zapojení expertů jako mentorů pro nadané žáky, nejen z dotačních programů. Vytvořit databázi expertů/mentorů ochotných s nimi spolupracovat.

Vydefinovat pojem přemýšlivý, talentovaný, nadaný a mimořádně nadaný žák a zavést na školách systém identifikace a vyhledávání nadaných žáků.

Podpořit plošné testování na školách, zajistit dostatek diagnostických nástrojů, personálně posílit školská poradenská zařízení (zejména pedagogicko-psychologické poradny) v oblasti diagnostiky a práce s nadanými žáky, jejich rodiči a učiteli.

A v neposlední řadě prezentovat nadání/talenty jako významnou prioritu rozvoje inovativního prostředí kraje.

Poděkování:

Tato studie byla zadána v rámci projektu Smart akcelérátoru Plzeňského kraje II (financovaného OP VVV) registrační číslo CZ 02.2.69/0.0/0.0/18_055/0016623 a jejím cílem bylo zmapovat současný stav všestranné podpory nadaných/talentovaných se zájmem o výzkum, vývoj a inovace v regionu.

Literatura

Bílá, M., Chocholoušková, Z., Rojíková, E. et Šlajchová, L. (2022). Odborná expertiza: Posouzení stavu a potřeb metodické podpory všestranné práce s nadanými žáky se zájmem o výzkumnou a vývojovou činnost VaVal v Plzeňském kraji. Závěrečná zpráva. Plzeň. 2021. Depon. In: Regionální rozvojová agentura Plzeňského kraje, o.p.s. [cit. 2022-03-24], https://www.inovujtevpk.cz/sites/default/files/2022/02/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1%20zpr%C3%A1va_ExpertizaN%C5%BD%202021.pdf

Hříbková, L. (2009). *Nadání a nadaní* (pp. 255). Grada.

Lauda, E. (2007). *Odvaha k nadání* (pp. 164). Akropolis.

Morgan, D. L. (1996). *Focus Groups. Annual Reviews Inc. Rev. Sociol.* (pp.129–152). <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=21&sid=9102515d-e21f-4711-87ea-bab645e93988%40sessionmgr13>

Morgan, D.L. (2001). *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu.* (pp. 201). Albert

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* (pp. 332). Grada.

Mudrák, J. (2015). *Nadané děti a jejich rozvoj.* 172 s. Grada

Škrabánková, J. (2012). *Žijeme s nadáním.* Universitas Ostravensis

Škrabánková, J. (2014) *Talent. Is It Really a Gift?* Universitas Ostravensis

Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. (2021). <https://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasky-ke-skolskemu-zakonu>

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (2004). <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>

***

Představení autorů

¹Zdeňka Chocholoušková působí jako Garantka podpory nadání v Národním pedagogickém institutu ČR a v letech 2019–2022 i jako Krajská koordinátorka podpory nadání Národního pedagogického institutu ČR v Plzeňském kraji. Věnuje se zejména práci se školami a pedagogickými pracovníky v systému podpory nadání a propojení s aktéry v kraji, České republice i na mezinárodní úrovni. Dlouhodobě se zabývá vzděláváním učitelů jak v pregraduální přípravě, tak v celoživotním vzdělávání. Zaměřuje se na botaniku, didaktiku biologie, terénní výuku a využívání aktivizačních metod ve výuce. Aktivně vědecky pracuje (více než 100 odborných a popularizačních publikací, učebnice, metodické materiály).

²Eva Rojíková působí jako manažerka pilotního projektu Smart akcelérátoru Plzeňského kraje III Budování komunity talentů pro výzkum, vývoj a inovace a zároveň je konzultantkou projektů týkající se oblasti lidských zdrojů v Regionální rozvojové agentuře Plzeňského kraje, o.p.s. Problematice oblasti Vzdělávání pro 21. století a podpora talentů se věnovala i v předchozích obdobích realizace projektu Smart akcelérátor Plzeňského kraje. Od roku 2013 se spolupracovala na projektech zaměřených na rozvoj kompetencí žáků ZŠ a SŠ v přírodovědných a technických oborech se ZČU např. Systematická podpora popularizace výzkumu a vývoje ZČU a Popularizace vědy a badatelsky orientované výuky, webovém portále Bav se vědou. V předchozích letech pracovala na ústavu Fyziologie na LF UK a téměř 18 let působila jako pedagog přírodovědných a odborných předmětů na střední škole, zde byla autorkou řady vzdělávacích materiálů pro žáky SŠ a realizovala školní projekty rozvíjející kompetence žáků v oblastech chemie s využitím IT s přesahem do environmentální oblasti. V přípravě projektů zaměřených na oblast vzdělávání pokračovala v pozici hlavního projektového manažera na Krajském úřadu Plzeňského kraje a projektové záměry vzdělávací infrastruktury připravuje na Regionální agentuře Plzeňského kraje, o.p.s. dosud. Jejím původním oborem je Kvasná chemie a bioinženýrství a volné chvíle věnuje výtvarnému umění, zejména sochařství.

³Ladislava Šlajchová pracuje na Západočeské univerzitě v Plzni, kde na katedře pedagogiky vyučuje především obecnou didaktiku a pedagogiku. Současně vykonává pozici školní inspektorky na České školní inspekci. Je autorkou odborných článků na téma řízení školy, strategické a akční plánování, evaluace a recenzentkou odborných publikací, např. Začínající učitel. Působí jako členka řešitelských týmů systémových projektů, odborných organizací jako České asociace pedagogického výzkumu a České pedagogické společnosti. Dlouhodobě se věnuje kariéře a profesnímu rozvoji učitelů a ředitelů škol.

⁴Miroslava Bílá působí jako vedoucí Střediska výchovné péče v Dobřichovicích. Současně pracuje jako rodinná a párová terapeutka. Dlouhodobě se věnuje podpoře rodin v náročných situacích, znevýhodněných dětí, spolupracuje se školami. Byla členkou expertní skupiny, která připravovala standardy péče o děti s psychickým onemocněním v rámci reformy pedopsychiatrické péče.